

Claus Rønlevs bibliotek

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Digitaliseret efter aftale med Selskabet for Danmarks Kirkehistorie. PDF-filen er kun til ikke kommercielt brug.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine mange tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

Kirke
historiske
samlinger
1973

*Udgivet af Selskabet
for Danmarks Kirkehistorie
under redaktion af
Niels Knud Andersen
Leif Grane
Martin Schwarz Lausten*

G·E·C GADS FORLAG

KØBENHAVN

Om Burchard Adam Sellius

Af Vello Helk

I *Kirkehistoriske Samlinger* 1969 har Mads Østerby givet en interessant skildring om en sønderjysk historieskriver i Rusland. På grundlag af hidtil lidet kendte russiske kilder er det lykkedes forfatteren at finde frem til en række ukendte enkeltheder om denne mand fra Tønder, som Østerby uden nærmere begrundelse kalder *Adam Burchard Sellius*, men som ellers er kendt under navnet *Burchard Adam Sellius*, det navn, han fik ved dåben, ikke den sidste søndag i maj (28/5), men allerede den 22. maj 1707. Det er nemlig undgået Østerbys opmærksomhed, at der allerede eksisterer en biografi over Sellius med mange enkeltheder om hans familie, barndom, studier og endog om opholdet i Rusland. Disse oplysninger er samlet af *Ludwig Andresen* og offentliggjort for første gang i *Nordschleswigsche Zeitung* i juli 1935, året efter tillige i *Heimatblätter aus Nordschleswig*. Hans artikel supplerer på mange punkter Østerbys biografi. En anden vigtig kilde er den stambog, som Sellius anlagde under sine studier i Leipzig, og som fulgte ham adskillige år derefter under hans ophold hjemme og studier i Kiel. Denne stambog findes på Det kgl. Bibliotek i København [1]. På dette grundlag er det muligt at få et bedre indblik i Sellius' liv før hans afrejse til Rusland.

Heller ikke Ludwig Andresen har været i stand til at finde oplysninger om Sellius' faders fødested, men han formoder, at der består en slægtskabsforbindelse mellem ham og kantoren *Thomas Sellius* i Hamburg (1599–1663), der var født i Zörbitz i Sachsen. Moderen var *Marie Elisabeth*, en datter af rådmand *Burchard Giese* i Tønder. Hun havde før været gift med *Claus Langheim*, der døde i marts

[1] NKS 396f,8°. Ejeren kalder sig på titelbladet »Burchardus Adamus Sellius Tundero-Scleswico Holsatus«. Nærværende supplement er hovedsagelig baseret på L. Andresens biografi af Sellius og den nævnte stambog. Oplysningen om Sellius' dåb er kontrolleret efter kirkebogsfilmen i Rigsarkivet. Ludwig Andresens efterladte samlinger i Landesarchiv Schleswig-Holstein, Slesvig, synes ikke at indeholde supplerende materiale.

1705. Det nye giftermål må have fulgt ikke længe efter, idet man allerede den 21. juni 1706 begravede et barn af Sellius. Ægteparret Sellius boede til leje i Storegade, i et hus (*zum Weissen Schwan*), som ejedes af *Johannes Tychsen*. I dette hus er Burchard Adam antagelig født. Både i november 1709 og i december 1710 mistede hans forældre et barn. Faderen førte et uordentligt liv. Allerede 1707 klagede svigerfaderen Burchard Giese over svigersønnen, at denne slog sin hustru, lå i sengen til kl. 8, spiste og drak utilbørligt og umådeholdent, daglig gik til kros og forsømte sin næringsvej. Året efter forhandlede byrådet flere gange om Sellius' gæld. Det blev sikkert ikke bedre af, at svigerfaderen Burchard Giese var temmelig ubehersket og rethaverisk. På denne baggrund voksede den lille Burchard Adam op. Hans moder døde tidligt. Den 10. marts 1711 lod Burchard Giese hende begrave i byens kirke sammen med sin anden datter. Efter hustruens død synes faderen at have mistet sit sidste holdepunkt. Han solgte og pantsatte sit husgeråd, og en skønne dag forlod han byen og lod ikke mere høre fra sig. Barnet blev nu i bedstefaderens hus, hvor forholdene ikke var de bedste. Herfra kunne han også besøge latinskolen. Han har selv fortalt, at han allerede dengang havde lyst til lægevidenskab. I april 1718 døde bedstefaderen Burchard Giese, og sønnen *Peter*, ligeledes rådmand, overtog den unge Burchard Adam.

Som Østerby har konstateret, studerede han fra 1725 (immatrikuleret den 22. maj) i Jena og blev to år senere indskrevet i Halle. Hans stambog indeholder indførsler fra tiden 1726–30 og deriblandt mange fra Jena, Halle og tillige fra Leipzig. I Jena var han 1727–28 sammen med *Joh. Fr. Noodt*, den senere sognepræst i Slesvig, der 1736 skrev om ham: »ich habe jederzeit ein zu Veränderung geneigtes Gemüt bei ihm angetroffen«. Det er imidlertid undgået Østerbys opmærksomhed, at Sellius efter opholdet i de nævnte byer i marts 1729 blev immatrikuleret i Kiel. Her beskæftigede han sig mest med medicinske og historiske studier. Han vovede sig snart frem i en offentlig disputation, men en samtidig skriver herom, at det var tydeligt, at han endnu var en begynder i lægevidenskab. I 1731 udgav han da også i Kiel sit første skrift, en bibliografi over anatomisk litteratur. Derefter havde han en ny plan, idet han ville samle dokumenter og krøniker fra de forskellige steder og landskaber for at forberede en kildeudgave med historiske meddelelser om Slesvig og Holsten. Ludvig Andresen opregner også en del håndskrifter, som Sellius har haft i hænde. Men rejsten til Rusland afbrød planens virkeliggørelse.

Hans stambog giver et lille indblik i hans færden og vennekrede i årene før afrejsen. Bogen er anlagt den 1. november 1726, og han indleder rækken af indførsler med sit eget ejernavn: »Burchardus Adamus Sellius Tundero-Sclesvico-Holsatus«. Den første egentlige indførsel fulgte en uges tid efter og er af teologstudenten *Chr. Fr. Bohn* fra Tønning, der senere blev sognepræst i Øster Hever. Indførslernes antal er forholdsvis ringe, kun 57 i alt. Bogen slutter med bysbarnet *Caspar Johansen*, senere diakon i Flensborg, der indskrev sig i Tønder den 24. juni 1730.

De fleste navne stammer fra Sellius' landsmænd, for det meste studenter, som han har mødt enten under sine universitetsstudier eller opholdet på hjemlige kanter.

I Jena har han opholdt sig til midten af juli 1728. Af de professorer, der i anledning af afskeden skrev i bogen, understreger to, *Hermann Friedrich Teichmejer* og *Johan Jakob Lohmann*, at Sellius havde fulgt deres forelæsninger [2]. Et karakteristisk vidnesbyrd om hans ophold i Jena udgør hans indførsel i flensborgenseren *Andreas Möllers* stambog, dateret den 28. marts 1727 [3]. Han skriver uhøjtideligt: »Haud minus turpia sunt medico multa funera, quam Icto [ɔ: jurisconsulto] multa supplicia«. Som sit studieområde angiver han medicin, sin nationalitet »Tundero-Slesvico-Cimber«, og hans valg-sprog var:

»Wir teutschen halten viel vom trocknen Fleisch und Schincken das macht, wir müssen eins auf teutsche Treue trinken«.

Fra Jena gik rejsen til Erfurt og over Apolda videre til Leipzig. Under opholdet i disse byer opsøgte han en række professorer, navnlig i medicin, som synes at have været hans hovedinteresse. Efter et kortvarigt ophold i Leipzig fulgte et besøg i Halle i september-oktober 1728. Her havde han også tid til at deltage i studenterlivet, hvilket bevidnes af mange studenterindførsler. Men opholdet i Halle, som kun varede et par måneder, kan dog næppe have haft ret dybtgående studiemæssige følger. I begyndelsen af november tiltrådte han hjemrejsen, over Wittenberg, og sidst på måneden var han allerede i Breitenburg. Efter nogen tids pause møder vi ham atter i februar-

[2] Den første var professor i botanik, kirurgi og anatomi, den anden i etik, se Joh. Günther, *Lebensskizzen der Professoren der Universität Jena 1558–1858*, Jena 1858, s. 192 f.

[3] Staats- und Universitätsbibliothek, Hamburg, cod. scrin. 222 h, 189.

marts 1729 hjemme i Tønder, hvor han på ny tog afsked med en række bekendte inden afrejsen til Kiel. Der var han ikke længere en grøn student, men en ung mand med videnskabelige ambitioner. Han synes at have fremlagt sin medicinske viden, og det fremgår af en indførsel den 9. april, at han netop den dag deltog i en disputation, måske var det formålet med hans rejse. Opholdet blev nemlig i første omgang meget kort – allerede den 12. april finder vi ham i Slesvig og ugen efter i Flensborg, hvor han blev nogle dage. Måske ledte han efter en mulighed for ansættelse, han synes fortrinsvis at have opsøgt sine tidligere bekendte fra Jena. I efteråret 1729 – i september-oktober – var han atter i Kiel. Derefter ebber indførslerne ud med to fra Tønder, den ene fra januar og den anden fra juni 1730.

Ludwig Andresen mener, at han rejste til Rusland over Kiel. Der var ikke meget, der bandt ham til hjemmet – hans onkel Peter Giese var død 1730, og hjembyens borgerskab blev stadig mere påvirket af pietismens ånd, som synes ham fremmed. Ikke så få studenter fra Slesvig-Holsten kom til Rusland som huslærere.

Hans videre skæbne i Rusland er udførligt behandlet af Mads Østerby. Også Ludwig Andresen mener, at Sellius' konversion til dels skyldtes den omstændighed, at han på denne måde fik lettere adgang til håndskrifter i klosterarkiver. Andresen citerer et brev fra Skt. Petersborg, offentliggjort i *Jenaische Allgemeine Literarische Zeitung* 1805 (*Intell. Blatt* 31), hvori netop berettes, hvordan Sellius endnu i sit noviciat var nødt til at overvinde modstand mod at få adgang til klosterarkivet, hvordan han for at få adgang til andre arkiver fik biskoppens tilladelse til valfart og besøgte mange kirker og kapeller, idet han derved efterlod et ry af fromhed. Men samtidig undersøgte han med yderste forsigtighed i hvert kloster dets bibliotek og arkiv og fandt frem til ubenyttede skatte. Han benyttede hvert øjeblik, og hvad han ikke kunne udnytte på stedet, fik han ofte af de ukyndige arkivarer og bibliotekarere lov til at tage med sig. Lidt efter lidt sendte han vigtige samlinger til en ven i Moskva og bad denne om at indrette et opbevaringssted under jorden, hvor han uforstyrret kunne studere de med meget besvær erhvervede skatte.

Så snart han vidste, at alt var i sikkerhed, vendte han tilbage til Moskva og lukkede sig inde i det underjordiske rum, hvor han i seks uger, bortset fra en smule søvn ikke bestilte andet end at tage udskrifter af de indsamlede håndskrifter. Derefter vendte han tilbage til Nevskij-klostret for at ordne og bearbejde materialet. Men svækket af valfartens strabadser og muligvis også af det besværlige arbejde i

den kvalme kælderluft blev han snart ramt af en alvorlig sygdom. Da han mærkede dødens nærhed, skrev han til sin ven og gjorde ham til arving af sine videnskabelige efterladenskaber.

Om denne beretning i alle enkeltheder svarer til virkeligheden synes uden større betydning. Det er en kendsgerning, at Sellius var besjælet af en lidenskabelig forskertrang, og han har udrettet meget i den korte tid i det fremmede land, hvad hans efterladte samlinger bevidner.

Ludwig Andresen henviser også til, at *Ph. Strahl* i sin bog *Gelehrtes Russland*, som udkom 1828, åbenbart efter selvsyn beskriver nogle af Sellius' håndskrifter i Alexander Nevskij-klostrets bibliotek. Andresen har søgt oplysninger om disse håndskrifteres skæbne og har fået at vide, at såvel biblioteket som også det omfangsrige arkiv i det nævnte kloster er gået tabt i de første revolutionsår, og dermed vel også Sellius' håndskrifter.